

The Gleaner

Vol 3 (1965)

Henri Berr (1863-1954)

Γιώργος Μουρέλος

doi: [10.12681/er.10538](https://doi.org/10.12681/er.10538)

Copyright © 2016, Γιώργος Μουρέλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Μουρέλος Γ. (2016). Henri Berr (1863-1954). *The Gleaner*, 3, 171–173. <https://doi.org/10.12681/er.10538>

édie», ou à l'«Encyclopédie Méthodique» risquerait de passer pour un truisme. Pourtant il vaut mieux répéter la vérité que l'omettre: dans le premier cas c'est notre amour-propre que nous sacrifions; dans le second c'est elle que nous oserions léser. Par son ampleur, par sa puissance de rayonnement, par le libre esprit qui a présidé à sa naissance, cette audacieuse entreprise est la digne émule de l'Encyclopédie; elle la rappelle, par ailleurs, dans le jeu des renvois grâce auxquels Henri Berr faisait un ensemble de ses préfaces, et rendait ainsi l'unité à l'ensemble des volumes qui constituent la collection. Ce fil d'or qui passe à travers l'ouvrage n'a rien perdu de sa qualité; il est toujours solide et valable.

Rien de ce que nous avons pu faire dans l'ordre de la science n'aurait été exactement ce qu'il est, si nous n'avions eu pour nous assister le signe d'Henri Berr. Au moment où une pieuse pensée a réuni les expressions de la tendresse et de la déférence qu'il inspirait à ceux qui l'avaient approché, j'ai cru que notre voix, celle de mes collaborateurs et la mienne, ajouterait une note précise à cette manifestation. Cette confiance m'a amené à prier Georges Mourelos de consacrer quelques alinéas au volume récemment paru sous le titre «Hommage à Henri Berr». En effet son nom est le seul nom grec qui figure dans la table du recueil: ceci s'ajoutait aux multiples raisons qui m'auraient incité à m'adresser à lui. Qu'il veuille lire ici ma gratitude pour avoir acquiescé de façon aimable, rapide et efficace à ma prière.

C. Th. D.

HENRI BERR

(1863 - 1954)

Σ' ένα τεύχος που βγήκε πρόσφατα, αφιερωμένο στη μνήμη του Henri Berr, από το Διεθνές Κέντρο Συνθέσεως (Centre International de Synthèse), που ο ίδιος ίδρυσε πριν από σαράντα χρόνια, γίνεται μνεία τόσο για τον άνθρωπο όσο και για το έργο του. Στο τεύχος αυτό, που έχει για τίτλο: «Hommage à Henri Berr», συνεργάτης και φίλος από χρόνια του Κέντρου Συνθέσεως, αφιερώνω κι εγώ ένα κείμενο στη μνήμη του έκλεκτου τούτου έρευνητή της Ιστορίας. Δε θα επαναλάβω εδώ τὰ ὅσα λέω. Θα προσθέσω μόνο μερικά κατατοπιστικά λόγια για τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ μεγάλη του προσπάθεια που συνεχίζεται ἀπὸ τοὺς συνεργάτες του ἔντεκα τῶρα χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του.

‘Ο ‘Ανρί Μπέρ γεννήθηκε στη Lunéville τῆς Λορραίνης. Ἐκανε τὶς πρῶτες σπουδές του στὸ Κολλέγιο τῆς μικρῆς αὐτῆς πόλης καὶ κατοπί στὸ Λύκειο Charlemagne, στὸ Παρίσι. Μαθητὴς τῆς Ecole Normale Supérieure, ἀνακηρύχτηκε Διδάκτωρ Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Παρισίων στὰ 1899, μὲ τὶς δυὸ διατριβές του, τὴν πρώτη μὲ θέμα: «Τὸ μέλλον τῆς Φιλοσοφίας. Σχέδιο γιὰ μιὰ σύνθεση τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων βασισμένη στὴν Ἱστορία», καὶ τὴ δεύτερη, γραμμένη σὲ λατινικὴ γλῶσσα, ὅπως συνηθίζοταν τότε, μὲ θέμα: «Εἶναι σκεπτικιστὴς ὁ Gassendi;» Ἀπὸ τὸ 1884 δίδαξε σὲ πολλὰ ἐπαρχιακὰ Λύκεια τῆς Γαλλίας γιὰ νὰ καταλήξει στὸ περίφημο Λύκειο Henri IV, στὸ Παρίσι, ὅπου διετέλεσε Καθηγητὴς ἀπὸ τὸ 1896 ὡς τὸ 1925.

Στὰ 1900 ὁ ‘Ανρί Μπέρ ἔδρυσε τὴν «Ἐπιθεώρηση Ἱστορικῆς Συνθέσεως», ποὺ κυκλοφορεῖ ὡς σήμερα μὲ τίτλο «Revue de Synthèse», καὶ στὰ 1911 δημοσίευσε τὴ μελέτη του: «Ἡ Σύνθεση στὴν Ἱστορία», ποὺ στάθηκε ἡ ἀπαρχὴ τῆς μεγάλης αὐτῆς συλλογῆς τῶν ἱστορικῶν μελετῶν, τῆς γνωστῆς ἀπὸ τὸ 1920 μὲ τὸν τίτλο: «Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἀνθρωπότητος» (L’Evolution de l’Humanité) ποὺ περιλαμβάνει τοῦλάχιστο 65 τόμους ἀπὸ τοὺς συνολικοὺς 100 ποὺ εἶναι στὸ πρόγραμμά της. Στὴ «Σύνθεση στὴν Ἱστορία», ποὺ ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος εἰσαγωγῆς στὴν Παγκόσμιο Ἱστορία, ὁ ‘Ανρί Μπέρ μελετᾷ τὶς προϋποθέσεις καὶ χαράζει τὶς μεγάλες γραμμὲς ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθήσει ἡ συνθετικὴ προσπάθεια σ’ ἓνα τομέα τόσο πλατὺ ὅσος εἶναι ἡ Ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος. Τὴ μεθοδολογικὴ τούτη εἰσαγωγὴ τὴ συμπληρώνει ἀργότερα μὲ δυὸ τόμους μὲ γενικὸ τίτλο: «Στὸ περιθώριο τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας». Ὁ πρῶτος τόμος εἶναι ἀφιερωμένος στὴν Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότητα, ὁ δεύτερος στὴ Ρώμη καὶ στοὺς λαοὺς ποὺ ἐζήσαν στὰ πλαίσια τῆς Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας, ὅπως εἶναι οἱ Κέλτες καὶ οἱ Γερμανοὶ στὴν Εὐρώπη, μὰ ἀκόμα στοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ Ἰράν, τῆς Κίνας καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Λίγο μετὰ τὸ θάνατό του κυκλοφόρησε στὴν ἴδια συλλογὴ ἓνα συμπληρωματικὸ ἔργο μὲ τίτλο: «Ἡ ἄνοδος τοῦ πνεύματος», ὅπου ὁ ‘Ανρί Μπέρ μελετᾷ τὴν ἐπίδραση ποὺ εἶχαν ἐπάνω στὴν Ἱστορία οἱ δυὸ βασικοὶ παράγοντες τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐπιστήμη.

Εἶναι γνωστὴ σὲ ὅλο τὸν κόσμο ἡ ἀξία τῶν περισσοτέρων τόμων τῆς συλλογῆς αὐτῆς. Ἔργα ποὺ θεωροῦνται σήμερα πιά κλασσικὰ καὶ ποὺ ἔχουν ἐπανεκδοθεῖ σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα, εἶναι ἀφιερωμένα στοὺς μεγάλους πολιτισμοὺς τοῦ παρελθόντος, ὅπως «Ὁ Νεῖλος καὶ ὁ Αἰγυπτιακὸς Πολιτισμὸς», «Ἡ Μεσοποταμία», «Ἡ Ἀρχαία Ἰνδία», «Ὁ Κινέζικος Πολιτισμὸς», «Ἡ Κινέζικη Σκέψη» κτλ. Ὅλα σχεδὸν ἀνοιξαν καινούργιους δρόμους στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα. Εἶναι γνωστὰ, ἀκόμα, τὰ πολυάριθμα βιβλία τῆς συλλογῆς τὰ ἀφιερωμένα στὸν Ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ καὶ Βυζαντινὸ Πολιτισμὸ, ὅπως λόγου χάρι: «Ὁ Αἰγαῖος Πολιτισμὸς» τοῦ Glotz, «Ἡ Ἑλληνικὴ σκέψη καὶ οἱ ἀρχὲς τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος» τοῦ Léon Robin, καθὼς καὶ οἱ τέσσερις τόμοι τῶν θαυμασιῶν μελετῶν τοῦ Abel Rey ἐπάνω στὴ γένεση καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης.

Μὰ τὸ ἔργο τοῦ Ἀνρί Μπέρ δὲν τελειώνει ἐδῶ. Στὰ 1925, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ φίλου του Paul Doumer, Προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ἱδρύσκει τὸ Διεθνὲς Κέντρο Συνθέσεως, ποὺ ἀπὸ τὸ 1929 ὡς σήμερα στεγάζεται στὸ Hôtel de Nevers, ὅπου ἦταν ἄλλοτε τὰ περίφημα φιλολογικὰ σαλόνια τῆς Κυρίας Lambert καὶ ὅπου ἔχει τώρα τὴν ἑδρα τῆς ἡ Γαλλικῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρίας. Στὸ Κέντρο αὐτὸ ὀργανώνονται, ἐδῶ καὶ εἴκοσι πέντε χρόνια, οἱ «Ἑβδομάδες Συνθέσεως» (Semaines de Synthèse), ὅπου παίρνουν μέρος ἐκλεκτοὶ ἐπιστήμονες ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου γιὰ νὰ κάνουν ἀνακοινώσεις καὶ συζητήσεις μιὰ φορὰ τὸ χρόνο ἐπάνω σ' ἓνα ἐπίκαιρο ἐπιστημονικὸ θέμα. Τὶς Ἑβδομάδες αὐτὲς τίς διηθύνει ὁ ἴδιος ὁ Ἀνρί Μπέρ ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ θανάτου του. Οἱ ἀνακοινώσεις τῶν κυριωτέρων ἀπὸ τίς 27 συγκεντρώσεις ποὺ ἔγιναν ὡς τώρα ἔχουν τυπωθεῖ σὲ ἰδιαίτερους τόμους τῆς «Revue de Synthèse». Ἀναφέρω μερικὰ ἀπὸ τὰ βασικὰ προβλήματα ποὺ συζητήθηκαν: Ἡ γένεση τῆς γῆς καὶ τῆς ζωῆς ἐπάνω στὴ γῆ, Ἡ σύνθεση, δυναμικὴ ἰδέα στὴν ἐξέλιξη τῆς σκέψης, Σὲ ἀναζήτηση τῶν προϊστορικῶν μορφῶν τῆς σκέψης, Τὸ ἄπειρο καὶ τὸ πραγματικόν, Ἡ ἐνότητα τοῦ ὄντος, Ἡ ἔννοια τῆς δομῆς καὶ ἡ δομὴ τῆς γνώσης, Ἡ ἐμπειρία, Ἐπιστῆμες καὶ τεχνικές. Ἡ σχέση τους στὰ μέσα τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Ἡ φετεινὴ βδομάδα, 31 Μαΐου ἕως 3 Ἰουνίου, εἶχε γιὰ θέμα: Οἱ τελευταῖες ἐπιτεύξεις καὶ οἱ σημερινὲς τάσεις τῆς Χημείας. Ἀκολούθησαν, Ἡ ἡμέρα τοῦ Γαλιλαίου, 4 Ἰουνίου, καὶ Οἱ ἡμέρες Malebranche, 5, 6 καὶ 7 Ἰουνίου.

Τὴ γενικὴ ἐποπτεία τοῦ Διεθνoῦς Κέντρου Συνθέσεως καὶ τὴν ὀργάνωση τῶν συγκεντρώσεων αὐτῶν τὴν ἔχουν ὁ κ. Paul Chalus, Γραμματεὺς τοῦ Κέντρου καὶ Διευθυντῆς τῆς Σειρᾶς «L'Evolution de l'Humanité», καὶ ἡ Δις Suzanne Delorme, Γενικὴ Γραμματεὺς τῆς Γαλλικῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρίας καὶ Διευθύντρια τῆς Ἐπιθεωρήσεως τῆς Ἱστορίας τῶν Ἐπιστημῶν.

Ἔτσι τὸ μεγαλειῶδες αὐτὸ ἔργο τοῦ Ἀνρί Μπέρ, χάρις στὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὴν ἀφοσίωση τῶν συνεργατῶν του, συνεχίζεται, ἐκτείνεται καὶ καρποφορεῖ, ἀποδεικνύοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτό, πόσο μιὰ ὁμαδικὴ προσπάθεια, ἔστω καὶ ἀν ξεκινᾷ ἀπὸ μιὰ ἀτομικὴ πρωτοβουλία, μὲ τὴ συγκέντρωση τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ποὺ ἐπιτυχαίνει, ριζώνει βαθύτερα καὶ γίνεται πιὸ ἀποδοτικὴ ἀπὸ τίς χωριστὲς προσπάθειες μεμονωμένων πνευματικῶν ἀνθρώπων. Στὴν ἐποχὴ μας, ὅπου ἡ εἰδίκευση εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ μπορέσει νὰ προχωρήσει ἡ ἔρευνα, ἡ ἀνάγκη τῆς συνθετικῆς προσπάθειας, ποὺ θὰ συγκεντρώσει, θὰ ταξινομήσει καὶ θὰ ἐρημεύσει τὸ ἐπὶ μέρους ὕλικόν, γίνεται ἀκόμη πιὸ ἐπιτακτικὴ. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἀνρί Μπέρ πρέπει νὰ βρεῖ μιμητὲς σὲ ὅλες τίς χώρες ποὺ θέλουν νὰ προχωρήσουν στὴν ἔρευνα.

Γιῶργος Μουρέλος